

kojni Vrčević, kateri je umrl v avgustu l. 1882. v visoki starosti. On si je pridobil neprecenljivih zaslug za književni jezik svojega naroda, odbravši, kakor njegov učitelj, za temelj lepo, korenito hercegovinsko narečje; a istotako mu bode slovelo ime zaradi dragocenih zbir narodnega blaga, katero je nabiral in izdajal vestno in marljivo, kakor malokdo. Ne hodem govoril o narodnem blagu, katero je nakopičil v raznih letnikih dubrovniškega časopisa »Slovinca«, niti o njegovih: »Narodnih satiričnih podrugacijah, gatalicah, varalicah in basnih«, katere so izdane že vse po njegovi smrti: omenil bodem le zadnjo zbirko: »Narodne pripovijesti i presude«, katere so neusahljiv vrec za poznavanje narodnih običajev, izrazov in življenja v Boki, Črnigori in Hercegovini. Vse to je opisal v malih povestih, v katerih so posebno zanimivi razgovori, katere je posnel pokojnik prav iz narodovih ust, pustivši jim prirojeno izvirnost in živahnost. Pripoveduje se tu o junaštvi onega hrabrega naroda, o krvni osveti, o dekliški otnici, o ženitvanjskih običajih, o hajdukovanju, o basnoverju in raznih dogodkih, kateri so se dogodili v zadnjih in pa v sedanjem stoletju. Čudiš se, koliko ceni ta narod poštenje; njemu je več »obraz«, kakor pa glava in življenje, in najmanj sramota in razžaljenje je često povod velikim nesrečam in prelivanju krvi. Hitro zakipi tem junakom kri, rodovini zamrzi rodovina, med njima divjá krvna osveta, in vendar jih po-

miri naposled skupščina pred cerkvijo, pokoré se razsodbi preprostih seljakov in vaških starcev, katerih izbere vsaka stranka po dvanajst. Zanimivo je proučevati pravoslovcu te preproste razsodbe, katere se pa vendar odlikujejo po svojem posebnem značaju, pravici in izvirnosti. Predaleč bi zašel, ko bi hotel naštevati pojedine slučaje, samo opozoriti sem hotel nanje. Začudil sem se, ko sem čital, da v Hercegovini fantje in dekleta onega dne pred Ivanjem ulové »neku malu leteču živinico, koja se zove haburica; zavežu je noču u kraj ubrusca, da ne bi objegla, pa kad iz doma na kupanje krenu (ob zori), stavljaju je na dlan lijeve ruke; a dok ona puzi uz prste i hoče da s prsta odleti, govore: »Babe haburice, živ ti tata, živa ti mama, kaži mi, ne laži mi, od kuda ću se ja oženiti (udati)? Proti kateri vasi odleti, iz one se bodo ženili ali možile. Kaj ne delajo istega tudi pri nas v Beli Krajini, ko govore dekleta božjemu volku (polonici): »Božji volek, božji volek, kad se bom vdala?« — in vendar kolika daljina! Ta knjiga bode tako ostala v zgodovini, kaker razne knjige Vuka Karadžića, ker jo krasi vzoren, uprav klasičen jezik, v katerem vse mrgolf prelepih narodnih izrazov in besedij, kakeršne so se ohranile le v onem oddaljenem kraju, prostem tujega upliva, v narodu, kateri je še najbolj ohranil svoj nekdanji značaj in pravo svojstvo.

Raznoterosti.

Naše slike.

1. O prvi sliki nam ni treba tukaj govoriti. Pristavljamo le, da je glavno delo pri risanju izvršil g. S. Magolič.

2. Druga slika nam kaže **sveto družino**. Lesorez je narejen po sliki Bernartz-ovi; galvanski odtis je kupljen od tvrdke A. Pustet-ove, založnika lista »Kathol. Warte«. Slika se odlikuje s tem, da deluje s svojo preprostostjo, z malimi sredstvi. Zlasti božje dete in njega deviška mati sta izražena čudovito lepo in ljubeznivo. Slika bi se v listu videla še lepše, ako bi naslednja stran ne bila tiskana. A bali smo se naročnikom podati prazno stran.

3. Tudi o tretji sliki, ki je za nalašč za to pesem prirejena, ni nam treba govoriti.

4. Četrta slika nam kaže **soho Kačičevo** na spomeniku v Makarski. Morebiti prinese pozneje list tudi cel spomenik.

5. Peta slika je pač lahko umevna: kaže nam slikarja, ki slika Mater Božjo. Čitatelj vidi, kako dela umetelnik.

6. **Obdarjevanje kônj v Št. Jerneju** (dne 13. septembra 1890). Ta slika je narejena po fotografiji. Prizor, ki ga stavi slika pred oči čitatelju, mo-

ramo imenovati važen za našega poljedelca. Koliko se trudi naš kmet z živino! Da bi povzdignila konjerejo, deli vlada marljivim posestnikom, ki imajo lepe konje, tudi darila — premije; tako deljenje daril (obdarjevanje ali premijiranje) nam kaže slika. Lep belec je na vrsti; njegov gospodar se pač nadeja lepega darila. A ta natančna gosposka ali komisija je našla, da spričevalo o konju ni prav v redu. (Tudi konj mora imeti spričevalo o svojem rodu — kaj ne čitatelj, čudno! Mislil si, da potrebuje samo človek rojstvenega lista). Kaj pa sedaj? Oni le blizu konja z uradnim pokrivalom se zdí jako oster človek: jako natančno gleda v list. A upajmo, da zatisne komisija eno oko in da bode naš kmet šel domov ponosno poleg obdarjenega belca, ako ne bode rajši nanj sedel.

7. Poslednja slika kaže **ljubljsko stolnico**, a poleg nje škofijsko palačo. Spodobi se, da s to cerkvijo pričnemo naročnikom podajati slike cerkvenih in drugih stavb v naši domovini. Risarijo je priredil za naš list po fotografiji dober prijatelj. Jako natančna je. Ker je na dveh straneh, treba, da opozoré ob koneu leta naročniki bukvozeva, naj je ne poškoduje. —

Ob tej priliki podajemo nekaj zgodovinskih črtic, katere je napisal gospod prof. J. S. o naši stolnici: »Zidanje sedanje stolnice ljubljanske se je pričelo po posebnih zaslugah Jan. Antona Thalnitscher-ja¹⁾ (Dolničarja, tedanjega stolnega dekana in generalnega vikarja) l. 1701. in je trajalo 6 let; posvečena je bila slovesno dne 8. maja 1707.

Prve načrte za njo so izdelali stavbarji Karol Martinuzzi, kapucin br. Florencijan iz Milana, kranjskih stanov stavbar Milanec Franc. Ferrata, potem jako spreten in zanesljiv Mihael Samerlius (Zamrl), rodom Ljubljančan. Ker je pa ravno tedaj bival v Rimu novoizvoljeni ljubljanski škof Ferdinand pl. Künburg, obrnil se je ondi do še slavnejšega stavbarja; »varias ideas saepe memorati templi a famosissimo architecto Andrea de Puteis, vulgo Pozzo e Societate Jesu suis sumptibus formari fecit.« Narisal je tako ta veljak »ichnographiam (tloris), tholum (kupolo), faciem externam anteriorem (pročelje) et binas facies laterales interiores, una cum tholo duplici« — dva zares lepa načrta za kupolo — a žal, da se zaradi premalo denarja nista mogla izvršiti; namestu nju se je še le l. 1841. zidala po mojstrih Mateju Medvedu in Juriju Pakju sedanja, zunaj prególa, kupola. Po teh narisih (»juxta hoc itaque Roma transmissum prototypum«), v takrat navadnem renesanškem slogu je stavbar Franc. Ferrata 20. maja l. 1701. črte nove stolnice iztaknil, in pričelo se je takoj delo. Nadaljevala sta je Benečan Franc. Bombasius (takrat že ljubljanski meščan) in poprej omenjeni M. Zamrl. Kot polirja sta se odlikovala Pavel Jugovec in Gregor Maček.

Ako pogledaš celo stavbo, mora ti ugajati, in sicer še bolj notranjost, nego zunanost. Ako bi se bil mogel presbiterij še za eno okno daljši²⁾ napraviti, bil bi seveda to velik pridobitek za lepoto in porabo.

Naj pridenem še zgodovinske črtice o njenih prednicah; ker na tem mestu je že davno poprej stala stara cerkev svetemu Nikolaju posvečena.

Kakor nam pripoveduje v navedeni knjigi Thalnitscher (»uti traditione accepimus«), zidali so že v 7. stoletju ljubljanski brodniki ondakaj prvo cerkev v čast svojemu zavetniku sv. Nikolaju; a bila je le mala, kakor se je pri novi stavbi »ex ruderibus« opazovalo. To je namestila v 12. ali 13. stoletju romanska³⁾ ba-

1) Njegov brat J. K. dr. Ivan Greg. Thalnitscher je pisal „Historia cathedralis Ecclesiae Labacensis, cum chronologica ejusdem fabricae, veteris et novae narratione“ etc.; to knjigo hrani tukajšnji kapiteljski arhiv. Obsega 250 listov, mal. fol., in 25 podob, narisov etc. Natisnen je bil ta v mnogem obziru zanimivi spis prvič v „Laib. Diöz. Blatt“ u l. 1882.

2) Stare stolnice presbiterij je bil mnogo večji. Kakor pravi Thalnitscher, je bil 65 čevljev dolg in 25 čevljev širok, torej za tretjino obširnejši nego sedanji.

3) A psida desne njene ladije se dobro razvidi na tlorisu in tudi na stranskem obrazcu, katera je, preden so l. 1701. staro cerkev podrl, narisal imenovani Karol Martinuzzi. Tej romanski (ali k večjemu tako zvani „prehodnji“) dobi pripada tudi podoba Izveličarjeva, katera je kot spomenek vzdana ob zadnjem oglu sedajne stolnice, nasproti semeniškim vratom. Thalnitscher piše o nji: „Effigies proinde illa lapidi incisa, quae sacratissimum vultum Salvatoris nostri representat, me hortatore eo locata fuit; cum enim omnes memorias veteris Basilicae ex incuria operariorum disjici ac

ziliica, ki je bila pozneje, l. 1356., prezidana v gotško (l. c. »secundum id numerum fuit templum ab incolis urbis anno 1356 reaedificatum«). Ne-zgoda (požar) jo je v tej obliki zadela l. 1361. in 1386., morda tudi l. 1495. Leta 1519. so prizidali tej zgradbi še stranske kapele, in l. 1674. ji je knezoškof Jos. de Rabatta presbiterij nekoliko podaljšal.

Ker pa je konec 17. stoletja zidovje cerkveno že močno oslabilo (»aedem, vetustate ruinam comminantem«), jeli so misliti na novo stavbo, ki naj bi bila večja in veličastnejša (»in ampliore et magnificentiore redigere formam«). Pri posvetovanju o tem so menili nekateri, da naj bi se cerkveno pročelje obrnilo proti trgu in veliki altar proti Ljubljani; pa marsikaj je bilo proti temu, in nasledel je obveljala stara častljiva smer »ad orientem priscorum more«.

Ladija v ljubljanskem barju. Konec oktobra minulega leta so dr. Jos. Koslerjevi delavci na zemljišču blizu Črne Vasi, ko so rezali odtočno strugo, trčili ob veliko ladjo, ki je tičala pod šoto. Gospod kustos Müllner, kateremu se je naznanila najdba, dal je otrebiti znad vse ladije trebež in šoto, in prišla je na dan 28 m dolga, 5 m šir. ladija, ležeča v rujavem blatu nad polžkarico. Vrhni robovi so že moleli v šoto. Ker gospod kustos tej ladiji pripisuje visoko starost, da bi se bila namreč rabila za prevažanje po jezeru, ki se je nekdanj raztezalo med Vrhniko, Igom in Ljubljano, in to 400 ali celó 900 let pred Kristusom, zato je vredno, da jo nekoliko opišemo.

Po 60 cm vsaksebi leži 42 počeznih brun, od katerih je vsako po 4—5 m dolgo, le na koncih ladije so krajša. Na ta bruna so spodaj pribite lepo vžagane smrekove deske, po 12 m dolge, 30 cm široke in 4 cm debele. Med počeznimi brun se dvigajo hrastovi krajniki, komaj po 40 cm visoki. Ladija je tedaj zeló plitva, primerna za vožnjo po plitvem jezeru. Po dolgem ležita dve debelejši deski, da so po njih hodili veslarji ob straneh ladije. Zbita je z drenovimi klini in deloma z železnimi žebli razne velikosti, ki so pa pravilno izdelani. Špranje med deskami so zamašene z lipovim lubjem. Vkljub temu, da je ladija plitva, nosila je zaradi svoje dolgosti lahko do 1000 stotov. G. Müllner trdi, da se je s to ladijo vozilo po jezeru izobraženo ljudstvo, in sicer za časa, ko so Etruščani po naši deželi kupčevali in iskali železne rude. Vse to je mogoče. Toda, če se pomisli, kakó se barje ob vsaki povodni ziblje in menja, kakó da je poprej, dokler ni bilo Grubarjevega kanala, še veliko bolj pogosto in nagloma nastopala povoden, da so barjani tedaj še v ravno minulih stoletjih rabili ob času povodni rešilne ladije za-se in svoje imetje, misliti smemo tudi, da je ladija mlajša. Z večjo gotovostjo se bode dala nje starost določiti še-le po preiskavanju njene sestave in po primerjanju z drugimi enakimi najdbami. Gosp. tajnik Pirc je sicer ladijo fotografiral, a ne vidi se dovolj jasno, ker ladija dosedaj še ni bila vzdignena. Na zimo jo je zalila voda. Prihodnjo pomlad morebiti ne bode več počivala pod vodo.

A. K.

muro novo imponi animadverterem, hanc unicam ex centenis, ut saltem aliquid salvum maneret, servari ac eo reponi curavi.“ Služila je prej ali kot sklepnik na oboku, ali v čelu nad vrati.